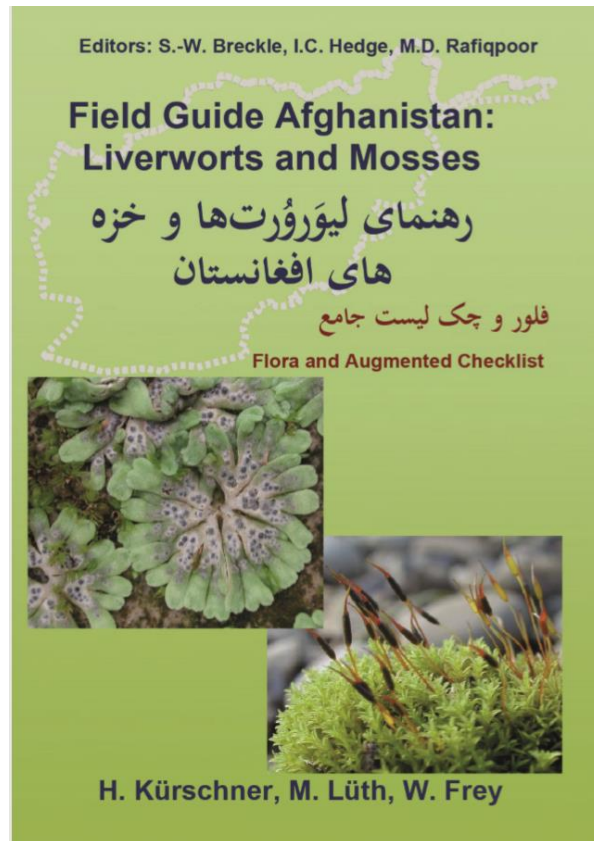

معرفی کتاب
"رهنمای لیورورتها و خزہ های افغانستان"

کتاب "رهنمای لیورورتها و خزہ های افغانستان" در سه بخش، ۱۲ فصل و ۳۸۴ صفحه با قطع و صحافت زیبا به تازگی از چاپ برآمده که در آن نقشه ها، چارت ها، جداول و عکس های فراوان بکار رفته و ۱۵۴ منبع و مآخذ مطالعه، ارزیابی و نقل قول شده. مضاف بر این اثر مذکور دارای فهرست عکسها، فهرست رهنما، لغتنامه، فهرست تکسانومی بوده و مؤلفان آن معرفی گردیده اند. نقل مکمل این کتاب در کتابخانه افغان - جرمن آنلاین در فورمات پی دی اف موجود است که لینک آن در پایان این مقاله درج گردیده.

این کتاب بر اثر زحمات آقایان ذیل نگاشته شده:

Prof. Dr. H. Kürschner

Prof. Dr. W. Frey

M. Lüth

Prof. Dr. S.-W. Breckel

I.C. Hedge

Dr. M.D. Rafiqpoor

بدون شک آقای رفیق پور دانشمند و نویسنده چیره دست کشور، نویسندگان آلمانی و بریتانیایی را که نام آنها در بالا ذکر گردید، برای این کار تحقیقی تشویق نموده اند که این تدبیر شان بسیار قابل قدر است.

آقایان داکتر براولیو فیرازا د سوزا دیاس، سکرتر جنرال برنامه حفظ تنوع زیستی مؤسسه ملل متحد و پوهنوال داکتر محمد عثمان باری استاد فارماکونیزی در فاکولته فارمسی پوهنتون کابل و معین سابق علمی وزارت تحصیلات عالی، هر کدام بر این کتاب تقریظی نوشته اند. آنها از اهمیت این اثر یادآوری کرده و از زحمات مؤلفان آن تقدیر فراوان نموده اند. این اثر بی بدیل برای اولین بار در مورد گیاهان و خزه های افغانستان نگاشته شده که نه تنها از نظر محتوی بینظیر است، بلکه فرم، شکل و ویراستاری آن نیز بی مانند می باشد. در پشتی این کتاب آمده که "این اثر که به زبانهای انگلیسی و دری نگاشته شده، اولین رهنمای مصور از بریوفایت (خزه) های افغانستان است. هرچند موجودات حیه ریز به سادگی از دیده فروگذار می شوند، اما اینها نقش بینهایت براننده را در زیستگاه های متنوع کشور در رابطه با اختلالات اکولوژیک و آلودگی هوا بازی می کنند. جهت شناخت تنوع گیاهی، تکامل و فعالیت اکوسیستم ها، مخصوصاً با توجه به افزایش نفوس و تغییرات جهانی اقلیم، معرفت با این موجودات دارای ارزش زیربنایی است."

در بخش مقدماتی این اثر، اوضاع فیزیکی طبیعت افغانستان، مانند جیومورفولوجی، جیولوجی، اقلیم و پوشش گیاهی تشریح گردیده و در مورد صحرا ها و نیمه صحرا ها معلوماتی ارائه شده. آنگاه در خصوص چوبزار های برگریز و چوبزار های سرو کوهی و چوبزار های همیشه سبز پهن برگ و جنگلها در شرق افغانستان، از جمله جنگلها و چوبزار های سوزنبرگ مناطق معتدله در شرق کشور و گیاهان کمربند های حوزه پائینی آلباین و مناطق بالائی آلباین و مناطق سرد و برفگیر، گیاهان کناره های آبهای جاری، جهیلها و باتلاقها، جهیلهای قلوبی و حوزه های سطحی نمکی به حیث زیستگاهها و مناطق پیدایش خزه ها در افغانستان بحث گردیده. در پایان این فصل به اهمیت خطرات صحرا شدن یا بیابان زائی و کاهش ارزش خاکها نیز اشاراتی رفته. در فصل دوم کتاب توضیحات همه جانبه در مورد اهمیت بریوفایت ها (خزه ها) ارائه گردیده. فصل سوم توضیحات مفصلی را در باره تحقیقات بریولوژیک محتوا می کند. در فصل چهارم تذکرات توضیحی در باره چک لیستها از قبیل روش سیستماتیک، نقش ارتفاع، نمونه گیری و مستند سازی مورد بحث قرار گرفته. فصل پنجم کتاب به تقسیم بندی نمونه های جمع شده از افغانستان اختصاص یافته. کلید های شناسائی برای بریوفایت های افغانستان برای اولین بار برای یک دسته معین از گیاهان این کشور در فصل ششم ارائه گردیده. در این فصل گیاهان تکسهای بریوفایت ها، لیورورت ها و خزه ها مطابق به خصوصیات شان از قبیل نوعیت برگ، بزرگی، رنگ، انواع سلول و غیره به فامیل ها، جنس ها و گونه ها تقسیم بندی و مناطق گسترش آنها تعیین شده. در فصل هفتم تکسهای مرکانتیوفیرا، بریوفایت ها و انتوسپروتوفیرا شماره بندی شده اند. در بخش آخری کتاب در فصل ۸ و ۹ منابع و مأخذ رسالات، کتابها و عکسها و در فصل ۱۰ فهرست مقولات مسلکی (لغتنامه) ارائه گردیده اند. فهرست تقسیمات گیاهان در فصل ۱۱ صورت گرفته. در پایان مؤلفان این کتاب در فصل ۱۲ معرفی شده اند.

در این اثر کلید شناسائی برای تمامی گونه های خزه ها که تا اکنون در افغانستان شناسائی شده اند (۲۴ لیورورت، ۲۴۵ خزه و یک هارن ورت) ارائه گردیده. در جوار خزه های Pottiaceae (۶۵ تکسا)، بریوفایت های مناطق کوهستانی و ارتفاعات بلند Bryaceae (۳۰ تکسا) و Grimmiaceae یا صخره زیها (۲۲ تکسا) گروههای مهم را تشکیل می دهند که مفصلاً شرح داده شده اند.

۱ گونه (Spezies) از لاتین آمده و از نگاه تکسونومیک کوچکترین واحد تقسیم بندی موجودات زنده گیاهی و حیوانی را تشکیل می دهد. کلمه گونه شامل یک دسته از موجودات حیه است که از موجودات حیه دیگر واضحاً قابل تفکیک بوده و اعضای این دسته فقط با همدیگر عملیه تکثر را انجام داده و اخلاف بارور به دنیا می آورند.

در رابطه با چک لیست جامع برفیوفایت ها در ذیل چند نمونه از کتاب "رهنمای لیورورتها و خزہ های افغانستان" آورده می شود:

گیاهان باگلهای *Amaranthacea Halarchon Versicolosum*: دشت مارگو در شمالغرب قندهار (تصویر: H. Huss).

Cousinia و *Acantholimon*: جمعی از گیاهان خارین، عمدتاً با ساحهٔ پیدایش خزہ ها از فامیل *Pottiacea* که با شرایط بسیار خشک توافق یافته اند. کوتل اشترگردن (تصویر: H. Freitag).

Hygrohypnum luridum: بدخشان: در ۰ یوخام در ارتفاع ۳۰۰۰ متر از سطح بحر (تصویر: W. Fery).

Amblystegium serpens: بند امیر در ارتفاع ۱۸۰۰ متر از سطح بحر (تصویر: Fröhlich).

Dichodontium palustris: هرات: زیارت ملای خواجه کوه در ۲۰ تا ۳۰ کیلومتری شمالغرب هرات (تصویر: (S.-W. Breckle).
Bryum turbinatum: بغلان: کوتل سالنگ، حدود ۲ کیلو متری شمال تونل در ارتفاع ۳۰۰۰ متر از سطح بحر (تصویر: (P. Uotila).

Weissia controversa: کنر، وامه، صخره های آبچکان در ارتفاع ۱۳۸۰ متر از سطح بحر. گسترش: کنر، کابل، کاپیسا و غیره جاها.
Syntrichia caninervis: گسترش: مناطق مختلف افغانستان مانند بدخشان، بادغیس، بغلان، بلخ، بامیان، فراه، غزنی، کابل و غیره.

در سالهای اخیر، بر مبنای مواد جمعآوری شده از افغانستان، ۱۹ تکسا به عنوان گونه های جدید به جامعه علمی تقدیم شده. اخیراً برخی از این گونه های سابقه، مطابق به اصول تقسیم بندی جدید علمی، به حیث گونه های مشابه شناخته شده و در نتیجه در تعداد گونه ها اندکی کاهش به عمل آمده.

در رابطه با حفاظت از تنوع بیولوژیک در چک لیست جامع بریوفایت های افغانستان که در بالا از آنها سخن رفت، پاسخ ارائه گردیده و با نخستین هدف پیمان جدید "استراتژی جهانی برای حفاظت از نباتات" مبنی بر ترتیب یک لیست جامع از همه نباتات شناخته شده جهان، مطابقت دارد. کتاب "رهنمای لیورورتها و خزه های افغانستان" گام دیگر است در جهت ادغام افغانستان در شبکه جهانی برای شناخت گیاهان و دسترس به اطلاعات مهم تکسونومیک که از هر جهت برای حفظ طبیعت اهمیت بنیادی دارند.

در این کتاب در پیشگفتار مؤلفان چنین آمده: "فلورا (نباتات) و پوشش گیاهی افغانستان خیلی غنی از گونه است. این پدیده زاینده خصلت کوهستانی کشور است که با وصف خشکی گسترده و شدید اقلیم، باعث ایجاد تنوع عظیم جاهای زیست با اوضاع خیلی متنوع اکولوژیک گردیده. در این مسیر موقعیت کشور ما در محل تقاطع چندین زون بایوجیوگرافیک نیز نقش برانزده را ایفا می نماید. افغانستان با حدود ۵۰۰۰ گونه گیاه از درجه خیلی بلند تنوع گیاهی برخوردار است. با موجودیت حدود ۲۵ در صد گونه های بومی در مجموع گیاهان، فلورای این کشور غنی از گونه هائی است که بغیر از افغانستان در هیچ جای دیگر دنیا پیدا نمی شوند. با وجود این واقعیت که بخش عمده این کشور بر اثر فعالیتهای انسانها (مالچر نمودن افراطی، جنگل زدائی، بهره برداری زراعتی و غیره) از هزاران سال به اینسو تغییر داده شده، با آنهم بقایای گیاهان ابتدائی و بکر طبیعی فقط به صورت نقطه وار، مخصوصاً در مناطق دور دست، بجا مانده اند."

در تقریظ سکرترجنرال برنامه حفظ تنوع زیستی مؤسسه ملل متحد آمده که "این فلور و چک لیست، تشخیص بریوفایت ها را در یک کشور با تفاوت های اقلیمی و توپوگرافی شدید آن سهولت بخشیده، در عین زمان گواه بر انعطاف پذیری و توانمندی های سازگاری گیاهان با اوضاع خارق العاده می باشد. این فلور و چک لیست به ذات خود شاهد نوسانات توافقات یکی از

قدیمترین خانواده گیاهان خشکه است که از حوزه خشک سیستان با گذر از سطوح هموار و خشک شمال مملکت و دشتهای جنوبغربی کشور به سمت مناطق کوهستانی افغانستان مرکزی و از آنجا تا سلسله کوه های شامخ هندوکش و پامیر ها در شمالشرق کشور گسترش یافته اند.

نویسنده تقریظ ادامه می دهد: "این اثر در بسط دادن ظرفیت ها، آماده ساختن اذهان عامه و شریک ساختن آنها برای حفظ تنوع زیستی در دنیای گیاهی و نقش آن در طرز معیشت آینده نگرانه و پایه دار برای زندگی در روی زمین نیز سهم بارزی ایفا می نماید. امیدواریم که این چک لیست گسترش وسیع یافته، در سراسر کشور مورد استفاده قرار گرفته و رسالت خویش را در ارتقای دانش علمی و همچنان آگاهی مردم پیرامون غنای تنوع زیستی در افغانستان انجام دهد."

مؤلفان بدین باورند که "در افغانستان تا اواسط قرن بیستم هنوز تحقیقات پیگیر فلوریستیک آغاز نیافته بود. مضاف بر این اوضاع و احوال سیاسی در این کشور نیز به اشکال مختلف مانع چنین تحقیقات گردیده بودند. درست به همین دلایل است که ما معتقدیم که داشتن پایه های محکم جهت تدوین کتابهای علمی برای مکاتب، دانشگاهها و مؤسسات دولتی در افغانستان جنگزده، دارای ارزش زیربنائی می باشند.

در پایان، نویسنده این مضمون، از آقایان پروفسور کورشنر، پروفسور بریکلی، پروفسور فرای و آقایان هیج و لوت و همه انسانهای بزرگی که با قبول زحمات زیاد کار های علمی و غنابخشی را در کشور ما و برای ما کرده و می کنند، اظهار سپاس می کند. همچنین از دوست ارجمندم داکتر رفیق پور که شب و روز برای کشور خویش کار می کند و این ششمین اثر گرانبهای شان در یازده سال اخیر می باشد، تشکر می نمایم. آقای رفیق پور با کمک استادان آلمانی کتابهای پر محتوی و حجیمی مانند "رهنمای سیر علمی افغانستان-فلور و پوشش گیاهی"، "گیاهان رگدار افغانستان - یک چک لیست جامع"، "رهنمای سیر علمی افغانستان- و اکولوژی زونهای اقلیمی و پوشش گیاهی کره زمین" و اینک کتاب "رهنمای لیورورتها و خزه های افغانستان" را به چاپ رسانیده اند. مضاف بر این داکتر رفیق پور روی بخش دوم کتاب حاضر در رابطه با گلشنهای افغانستان می نویسند. بر علاوه او همین حالا روی کتاب جدید شان تحت عنوان "گیاهان طبی افغانستان" که به زودی به زیور چاپ آراسته می گردد، مشغول است.

هنر داکتر رفیق پور نه تنها در اینست که در باره مطالب مدرن علمی به زبانهای دری، انگلیسی و آلمانی می نویسند، بلکه پیوسته کوشیده اند تا دانشمندان آلمانی را برای کار های تحقیقاتی در افغانستان تشویق نمایند که در این مسیر نیز همیشه موفق بوده اند. جا دارد که برای این دوست گرانمایه که پشت کار عظیمی دارند، مؤفقت های مزید آرزو نمایم تا از قلم او هزاران دانشجو بهره ببرند.

کتاب "رهنمای لیورورتها و خزه های افغانستان" از جانب مؤسسه همکاریهای بین المللی آلمان (GIZ) به تیراژ ۵۰۰ جلد چاپ شده و فروشی نمی باشد. این کتاب به زودی جهت توزیع مجانی در تمام دانشگاهها و مؤسسات علمی مربوط به محیط زیست در افغانستان، به کابل فرستاده می شود. اینک داکتر رفیق پور لطفی به میان آورده و یک نقل دیجیتال این کتاب علمی را در فورمات PDF در اختیار ما گذاشته اند تا در خدمت اهل دانش باشد. این کتاب در سایت "ResearchGate" در اختیار خوانندگان قرار داده شده:

https://www.researchgate.net/profile/M_Daud_Rafiqpoor

این قلم از لطف آقای رفیق پور اظهار سپاس نموده، برای او موفقیتهای مزید آرزو می نماید.

با عرض حرمت

روستائی